

VISUOMENINĖ ARISTOKRATĖS VEIKLA XIX a. pab. – XX a. pr. VILNIUJE: KLEMENTINOS POTOCKYTĖS-TIŠKEVIČIENĖS ATVEJIS

Aistė Bimbirytė-Mackevičienė

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA

Maironio g. 6, LT-01124 Vilnius

aiste.bimbiryte@gmail.com

Straipsnyje nagrinėjamas grafienės Klementinos Potockytės-Tiškevičienės biografijos ir jos Vilniuje Neries krantinėje pasistatydintų rūmų (dab. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka) santykis. Iki šiol apie tai nebuvo tyrinėjama, o miesto rezidencijos gyvenimas apskritai retai patenka specialistų akiratin. Šiuo tyrimu siekiama bent iš dalies užpildyti atsiradusias spragas, įrodyti pasirinktų subjekto ir objekto abipusę įtaką bei tokiu būdu atskleisti aristokratės visuomeninės veiklos galimybes ir problemas XIX a. pab. – XX a. pr. Vilniuje.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: carinis Vilnius, aristokratija, draugijos, Klementina Potockytė-Tiškevičienė, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka.

XIX a. II p. – XX a. pr. Vilnius gyveno permainų nuotaikomis. Tą ypač juto aukščiausias visuomenės sluoksnis. Aristokratijai teko susitaikyti su išprususios, turtėjančios, tačiau bekilmės inteligentijos kaimynyste, pajusti stiprų politinės veiklos apribojimą ir iš dalies dėl to atrastą kultūrinę, visuomeninę „nišą“, o kartu ir spręsti vis aštrėjančią nacionalinio identiteto klausimą. Kita vertus, būtent kilmingųjų galimybė keliauti, turtinti savą terpę naujaisiomis idėjomis spartino ir visos čionykštės visuomenės pokyčius, leido į jos mentalitetą prasiskverbti iš Vakarų ateinančiai modernizmo kultūrai bei nuo jos neatsiejamoms so-

cialinėms „naujovėms“. Viena tokių – iki XIX a. vid. „namų židinio saugotojos“ vaidmeniu besitenkinusios lyties išėjimas į viešumą.

Klementinos Potockytės-Tiškevičienės (Klementyna z Potockich Tyszkiewiczowa) [1 il.] biografija kaip reta atspindi visus šiuos pokyčius. Kilusi iš garsios, labai įtakingos aristokratų šeimos grafienė juto prigimtinį poreikį pabrėžti savo tapatybę, kilmę. Veiklios, išskirtinai aukštą padėtį visuomenėje užėmusios motinos pavyzdys, bičiulystė su įtakingiausiomis Europos rūmų damomis bei nuolatinės kelionės po kultūros lopšiais laikomas šalis išugdė savarankišką,

in 1878 and moved to Paris, spending approximately 4 years there.

The couple came back to Vilnius in about 1882 where she gave birth to a son Alfredas (1882–1930). Initially they resided in luxury apartments decorated by the famous architect Friedrich Gustaw von Schacht. In 1884, the construction of a new residence began following the project of Kiprijonas Maciulevičius (Cyprian Maculewicz). The need for a personal residence was grown out of the countess' desire to become an influential person in local society replicating her mother's successful example back in Lviv. Klementina Potockytė-Tiškevičienė also wished to recreate a similar environment to the one she experienced in earlier days while living in Vienna and Paris. A big Renaissance style residence in the central part of Vilnius was completed in 1888. A new type of lifestyle typical of Europe's richest aristocratic circles was introduced. It included endless receptions, visitations, luxurious banquets followed by dances, amateur theatre performances, billiard games and discussions. All feasts and gatherings were intended for a close circle of people, mainly the Polish speaking aristocracy, as a way of discerning their identity and rejecting the regulations of the dictating tsarist government.

A few important changes took place in the early 20th century. Having buried her daughter and husband in 1901, the countess closed the residence and left for Paris. Visiting only briefly, Klementina Potockytė-Tiškevičienė finally returned in 1905 upon hearing that Tsar Nicholas II had published a manifesto proclaiming "the civil liberty to the people based on individual inviolability, freedom of faith, speech, and social gatherings and associations". The Tiškevičiai residence was reopened and gained a significantly wider social and cultural importance. It housed a Warsaw Art School students' exhibition in 1907, an exhibition of Polish artists living locally and in Poland in 1908. The residence lodged Vilnius Science and Art Museum Association chaired by Vladislovas and Antanas Tiškevičiai in 1907–1914, and organised many other charitable events. The public life of Klementina Potockytė-Tiškevičienė was not restricted to the palace as she was also a member of the Music Association and the main initiator of the Polish Theatre in Vilnius.

The countess was regarded as a cultural patron of Vilnius until 1913 when she left the city for the last time.

She died in Paris in 1921. The residential property was inherited by her son Alfredas Tiškevičius who sold the palace to the Ministry of Polish Religion and Public Education, which later established the Wroblewski Library there.

Despite the contributions to Polish culture, Klementina Potockytė-Tiškevičienė was criticised by her contemporaries for leading a hedonistic lifestyle. This was claimed to be inappropriate in Vilnius at the times of resistance to the dictating tsarist government. Many years later history proved that the western lifestyle introduced by K. Potockytė-Tiškevičienė had significantly influenced the aristocratic and local culture at the turn of 19th and 20th centuries.